

OLGA MOROZOWA

<https://orcid.org/0000-0002-4627-2189>

Uniwersytet Warszawski (Polska) /

Narodowy Uniwersytet im. Bohdana Chmielnickiego w Czerkasach (Ukraina)

University of Warsaw (Poland) /

The Bohdan Khmelnytsky National University of Cherkasy (Ukraine)

Ukraińskie kobiety – uchodźczynie wojenne w Polsce

Streszczenie

Zjawisko uchodźstwa stanowi jedno z najpoważniejszych i najbardziej złożonych wyzwań współczesnego świata. Mimo postępu cywilizacyjnego społeczność międzynarodowa nie wypracowała skutecznych mechanizmów zapobiegania konfliktom zbrojnym, katastrofom oraz innym kryzysom humanitarnym, które prowadzą do przymusowych migracji. Pełnoskalowa inwazja Federacji Rosyjskiej na Ukrainę w 2022 r. uwidoczniła skalę problemu uchodźstwa, stawiając przed społecznością międzynarodową – w tym Polską – nowe zadania i wyzwania. Celem artykułu jest analiza sytuacji ukraińskich kobiet, które w wyniku wojny zmuszone zostały do opuszczenia kraju i osiedlenia się w Polsce. W szczególności przedstawiono skalę zjawiska uchodźstwa w latach 2022–2024, specyfikę problemów społecznych, psychologicznych i prawnych, z jakimi mierzą się ukraińskie uchodźczynie w Polsce, oraz ocenę skuteczności udzielonego im wsparcia. Podjęto również próbę identyfikacji głównych przyczyn powrotów do Ukrainy oraz oceny wpływu obecności ukraińskich uchodźców na stosunki polsko-ukraińskie. W opracowaniu wykorzystano dane pochodzące z oficjalnych źródeł ukraińskich i polskich instytucji,

wyniki badań własnych autorki, wywiady z uchodźczyniami oraz obserwacje uczestniczące. Wnioski wskazują na złożony i wieloaspektowy charakter sytuacji ukraińskich uchodźców w Polsce. Mimo szerokiego zakresu pomocy ze strony instytucji państwowych, organizacji pozarządowych oraz wolontariuszy wiele problemów, zwłaszcza w obszarze zatrudnienia, integracji i ochrony prawnej, pozostaje nadal nierozwiązanych i wymaga dalszych działań systemowych.

Słowa kluczowe: wojna rosyjsko-ukraińska 2022–2024, uchodźczynie wojenne z Ukrainy, Polska

UKRAINIAN WOMEN AS WAR REFUGEES IN POLAND

Abstract

The phenomenon of forced displacement remains one of the most serious and complex challenges of the contemporary world. Despite civilizational progress, the international community has not yet developed effective mechanisms to prevent armed conflicts, natural disasters, and other humanitarian crises that result in mass migration. The full-scale invasion of Ukraine by the Russian Federation in 2022 has exposed the magnitude of the refugee crisis and posed new challenges to the international community, including Poland. The aim of this article is to analyze the situation of Ukrainian women who, as a result of the war, were forced to leave their country and settle in Poland. The study focuses on the scale of the refugee crisis between 2022 and 2024, the specific social, psychological, and legal challenges faced by Ukrainian female refugees in Poland, and an assessment of the effectiveness of the support they have received. It also explores the main reasons for return migration to Ukraine and evaluates the broader impact of the refugee presence on Polish-Ukrainian relations. The article is based on data from official Ukrainian and Polish institutional sources, the author's own research findings, interviews with refugees, and participant observations. The conclusions highlight the complex and multifaceted nature of the Ukrainian refugee situation in Poland. Despite the broad range of assistance provided by state institutions, NGOs, and volunteers, many issues, particularly in the areas of employment, integration, and legal protection, remain unresolved and require further systemic solutions.

Keywords: Russo-Ukrainian War, 2022–2024, Ukrainian women refugees, Poland

Otwarta agresja Rosji na Ukrainę w 2022 r. wysunęła na pierwszy plan kwestię uchodźców z Ukrainy. Według Biura Wysokiego Komisarza Narodów Zjednoczonych ds. Uchodźców w połowie 2020 r. diaspora ukraińska na świecie liczyła 6,1 mln osób, w samej Europie było to aż 5 milionów Ukraińców. Tymczasem do połowy 2021 r. na świecie ubiegało się o odpowiedni status zaledwie 53,47 tys. uchodźców ukraińskich, z czego w Europie przebywało 36,49 tys.¹

Pełnoskalowa rosyjska inwazja na Ukrainę a problem uchodźców ukraińskich

Wraz z rozpoczęciem pełnoskalowej inwazji Rosji na Ukrainę 24 lutego 2022 r. na świecie gwałtownie narasta problem uchodźstwa. Skala obecnego kryzysu humanitarnego jest największa od czasów II wojny światowej. Miliony obywateli Ukrainy zostały zmuszone do opuszczenia swoich miejsc zamieszkania, znajdując się w obcym kraju bez dachu nad głową, znajomości języka, zaplecza finansowego oraz wsparcia bliskich. Wielu z nich nie ma dokąd wracać, gdyż ich domy zostały zniszczone, miejsca pracy utracone, a sytuacja bezpieczeństwa w kraju pozostaje niestabilna. Dodatkowo społeczeństwo ukraińskie zmaga się z poważnymi trudnościami w dostępie do podstawowych usług, takich jak woda pitna, energia elektryczna czy opieka medyczna. Ponadto znaczna część terytorium Ukrainy znajduje się pod okupacją rosyjską, co uniemożliwia wielu osobom uzyskanie pomocy zarówno ze strony państwa ukraińskiego, jak i społeczności międzynarodowej. Wobec tak dramatycznych okoliczności problem uchodźców wymaga szczególnej uwagi, systemowego podejścia oraz długofalowych rozwiązań na poziomie krajowym i międzynarodowym.

Kiedy zaczęli ostrzeliwać Charków, musiałam uciekać z moją 4-letnią córką Aliną pociągiem ewakuacyjnym. 4 marca 2022 roku dotarliśmy do Lwowa. Na zatłoczonej stacji nie było miejsca, gdzie jabłko mogłoby spaść. Cudem mi się udało kupić bilety autobu-

¹ Німеччина випередила Польщу за кількістю біженців з України, – ООН, https://lb.ua/world/2023/06/21/561592_nimechchina_viperedila_polshchu.html#:~:text=Na%20третьому%20місці%20%2D%20Чехія.&text=Кількість%20біженців%20з%20України%20станом,%2D%20992%2C7%20тис [dostęp: 1.11.2023].

sowe do Warszawy. Stamtąd pojechaliśmy do Olsztyna, gdzie zostałyśmy zakwaterowane w największym w mieście tymczasowym schronisku dla uchodźców

– wspomina 26-letnia Diana Bojko z Kupiańska, obwód charkowski².

Według stanu na listopad 2022 r. w całej Europie zarejestrowano ponad 7,6 mln uchodźców z Ukrainy. Za przesiedleńców wewnętrznych w Ukrainie uznano 6,2 mln osób³. Na początku 2023 r. liczby te uległy zmianie: na dzień 3 stycznia 2023 r. łącznie w Europie do ochrony czasowej zarejestrowanych było 7 915 287 Ukraińców. W krajowych programach tymczasowej ochrony i wsparcia wzięło udział 4,9 mln ukraińskich uchodźców. W sumie od 24 lutego 2022 r. do początku 2023 r. z Ukrainy do krajów sąsiadujących wyjechało ponad 17 mln osób, z których ok. 9,2 mln wróciło do kraju⁴. Warto zaznaczyć, że obywatele Ukrainy, którzy opuścili kraj w wyniku wojny, nie posiadają w Unii Europejskiej formalnego statusu uchodźcy. W ich przypadku stosowany jest mechanizm ochrony tymczasowej, który wiąże się z odmiennym statusem prawnym i odrębnymi regulacjami. Mimo to, w potocznym dyskursie zarówno w mediach, jak i wśród samych Ukraińców przebywających za granicą, powszechnie używany jest termin „uchodźca” w odniesieniu do osób, które opuściły Ukrainę po rozpoczęciu pełnoskalowej inwazji rosyjskiej.

Proces badania zjawiska uchodźców z Ukrainy w Polsce

Obecność znacznej liczby ukraińskich uchodźców za granicą, w szczególności kobiet, przyczyniła się do intensyfikacji badań nad tym zjawiskiem. Dr Elżbieta Kwiecińska zwraca uwagę na rosnące zainteresowanie analizą fenomenu wojny rosyjsko-

² Wywiad z Dianą Bojko, zapisany 7.10.2023 r. Ankieterka – Tetiana Bakocka.

³ Лізз Гаррісон, Дмитро Кондратенко і Катерина Коренькова, *Шляхи підтримки та посилення місцевої гуманітарної діяльності в Україні: Аналітична студія. Ініційовано Комітетом з надзвичайних ситуацій (DEC) для збору інформації з фокусом на Україні. 2022*, <https://www.dec.org.uk/sites/default/files/media/document/2023-01/DEC%20Ukraine%20Appeal%20localisation%20scoping%20paper%20UKR.pdf> [dostęp: 26.10.2023].

⁴ В ООН назвали кількість українських біженців у Європі, <https://www.slovoidilo.ua/2023/01/05/novyna/suspilstvo/oon-nazvaly-kilkist-ukrayinskykh-bizhenciv-yevropi> [dostęp: 26.10.2023].

-ukraińskiej oraz jej wymiaru humanitarnego, zwłaszcza w środowisku akademickim. Historyczka wspomina również o swoim udziale w projekcie badawczym „Świadectwa z wojny”, którego celem jest dokumentowanie indywidualnych doświadczeń osób dotkniętych konfliktem. Projekt jednoczy badaczy z Polskiej Akademii Nauk, Lwowskiego Centrum Historii Miejskiej, Luksemburskiego Centrum Historii Nowoczesnej i Cyfrowej, Uniwersytetu Św. Andrzeja w Szkocji i innych instytucji. Wykorzystując umiejętności zawodowe, zwłaszcza językowe, jego uczestnicy planują stworzyć archiwum historii mówionej o Ukraińcach, którzy uciekli przed wojną do Polski. Początkowo przeprowadzono wywiady z uchodźcami ukraińskimi mieszkającymi w Warszawie, później wywiadem objęto także osoby z innych obszarów. Historycy mają nadzieję, że zebrane materiały pomogą przyszłym badaczom lepiej zrozumieć wpływ wojny na życie ludzi⁵.

Z kolei Ośrodek Studiów Wschodnioeuropejskich UW i platforma migracyjna „EWL” kompleksowo zbadały specyfikę środowiska ukraińskich uchodźców latem 2022 r. Ustalono, że głównymi czynnikami migracji Ukraińców do Polski były: bliskość kulturowa (36%), obecność przyjaciół (24%) i przedstawicieli rodziny (24%). Wśród respondentów przeważały osoby z wykształceniem wyższym (61%); najwięcej pracowało w usługach i handlu (27%), było także wielu wysoko wykwalifikowanych specjalistów (27%) i pedagogów (15%). Jedna trzecia respondentów planowała pozostać w Polsce po wojnie, część chciała wkrótce wyjechać do Niemiec, USA, Wielkiej Brytanii i Szwecji. Najnowsze badania polskich socjologów, które przeprowadzono latem 2023 r., wykazały, że większość uchodźców może wrócić na Ukrainę, gdy ich kraj ma realną perspektywę członkostwa w NATO (60%) i UE (55%)⁶.

⁵ Interview with Elżbieta Kwiecińska | “I hope that Ukrainians will encourage new voices in Poland” (November, 2022), https://ukrainian-studies.ca/2022/11/23/interview-with-elzbieta-kwiecinska-i-hope-that-ukrainians-will-encourage-new-voices-in-poland/?fbclid=IwAR0zGJ_k0jIhjzcsBPhwYnx9fjFwgOSpmrPfODWGHYc4fFkrrIMaXqbuI. https://ukrainian-studies.ca/2022/11/23/interview-with-elzbieta-kwiecinska-i-hope-that-ukrainians-will-encourage-new-voices-in-poland/?fbclid=IwAR0zGJ_k0jIhjzcsBPhwYnx9fjFwgOSpmrPfODWGHYc4fFkrrIMaXqbuI [dostęp: 5.05.2023].

⁶ Микола Литвин і Любомир Хахула, “Особливості військово-політичної співпраці України і Польщі у період розгортання повномасштабної російської агресії”, w: Stanisław Stępień (red.), *Wojna na Ukrainie a polsko-ukraińskie partnerstwo strategiczne. Analizy – refleksje – kalendarium*, (Warszawa–Przemyśl: Fundacja Wolność i Demokracja, 2023), 136.

Ukraińscy uchodźcy w Polsce

Największą liczbę ukraińskich uchodźców przyjęła Polska. Tylko w ciągu pierwszych 11 miesięcy wojny do Polski przybyło z Ukrainy ponad 8 milionów ludzi. Według wyników badań przeprowadzonych w 2022 r. na zlecenie Unii Metropolii Polskich zrzeszającej 12 największych miast kraju łączna liczba Ukraińców, którzy zamieszkivali terytorium państwa polskiego do dnia 24 lutego 2022 r. oraz tych, którzy przybyli po rozpoczęciu wojny rosyjsko-ukraińskiej, wynosiła 3,37 mln osób, co stanowiło 8% ogółu ludności Polski. Badanie oparto na analizie danych dotyczących nadanych numerów PESEL obywatelom Ukrainy oraz liczby nowo zarejestrowanych abonentów telefonii komórkowej. Ich wyniki opublikowano w czasopiśmie gospodarczym „Dziennik Gazeta Prawna” z 25 lipca 2022 r.⁷

26 lutego 2022 roku ja, 10-letni syn Demyan i 22-letnia córka Maryana przyjechaliśmy do Olsztyna autobusem z miasta Kowel obwodu wołyńskiego. Kiedy rozpoczęła się pełnoskalowa inwazja, byliśmy bardzo przestraszeni. Szybko spakowaliśmy walizki i wyjechaliśmy do Polski. Od tamtej pory nigdy nie byłam na Ukrainie

– mówi 44-letnia Tetyana Vedmedyuk z Kowla, obwód wołyński⁸.

Według stanu na 1 maja 2023 r. obywatele Ukrainy dokonali niemal 20 milionów przekroczeń granicy z Polską, co przewyższa liczbę przejść granicznych z pozostałymi krajami graniczącymi z Ukrainą. Zgodnie z danymi Ministerstwa Spraw Zagranicznych Ukrainy obecnie największe skupiska Ukraińców znajdują się w Polsce oraz sąsiednich Niemczech⁹.

Do Polski jako kraju tymczasowej ochrony zgłosiło się 1 553 707 osób, choć obecnie liczba ta zmniejszyła się do około miliona (dane O.M.). Większość Ukraińców osiedliła się w Warszawie

⁷ *Кількість українців, які виїхали до Польщі перевищила 5 мільйонів осіб*, <https://visitukraine.today/uk/blog/727/the-number-of-ukrainians-who-left-for-poland-exceeded-5-million-people> [dostęp: 1.11.23].

⁸ Wywiad z Tetyaną Vedmedyuk, zapisany 14.10.2023 r. Ankieterka – Tetiana Bakocka.

⁹ *Кількість українців та їх міграція за кордон через війну*, <https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/3732355-kilkist-ukrainciv-ta-ih-migracia-za-kordon-cerez-vijnu.html> [dostęp: 1.11.2023].

oraz okolicznych miejscowościach. Na terenie województwa mazowieckiego mieszka około 15% uchodźców. Drugim pod względem liczebności regionem tymczasowego pobytu jest Pomorze, ze szczególnym uwzględnieniem największych miast: Gdańsk, Szczecin, Gdyni oraz Torunia. To właśnie tam, na początku konfliktu, przeznaczono największą liczbę miejsc dla uchodźców z Ukrainy. Region ten charakteryzuje się również dużym zapotrzebowaniem na pracowników sezonowych, co sprzyja migracji Ukraińców do tego obszaru. Nieco mniejszą liczbę uchodźców można spotkać we Wrocławiu, Krakowie, Poznaniu oraz innych polskich miastach¹⁰.

Jak wynika z badań jednej z największych agencji pracy w Polsce, Grupy EWL, przeprowadzonych metodą wywiadów bezpośrednich w dniach 4–13 marca 2023 r. wśród przedwojennych migrantów i uchodźców wojennych z Ukrainy mieszkających w Polsce, najbardziej typowym obywatelem Ukrainy w Polsce jest kobieta (67%) w wieku 36–45 lat (36%), pochodząca z północno-wschodniej Ukrainy, w szczególności obwodu kijowskiego (35%)¹¹. Jeśli porównamy grupę uchodźców z tymi, którzy przybyli do Polski przed 24 lutego 2022 r., to pierwsza grupa jest na ogół młodsza (35 vs. 37 lat), z przewagą kobiet (92% vs. 51%), a ponadto jest w niej proporcjonalnie więcej osób z regionów północnych, południowych i wschodnich, a mniej z regionów zachodnich i centralnych¹².

W swoim opracowaniu *Uchodźcy wojenni z Ukrainy. Problemy, potrzeby, ocena wsparcia instytucjonalnego*, przygotowanym na podstawie ankiety wśród 221 uchodźców z województwa warmińsko-mazurskiego, Elżbieta Suboch i Magdalena Sternicka-Kowalska zwracają uwagę na fakt, że zdecydowaną większość uchodźców w regionie stanowią kobiety – 93%. 51% uchodźców posiada wykształcenie wyższe, zawodowe natomiast 13%. Wśród ankietowanych co trzeci uchodźca jest w wieku 36–45 lat¹³.

Duża różnica pomiędzy przedwojennymi i wojennymi uchodźcami z Ukrainy polega na tym, że ta druga kategoria przybyła z dziećmi. W badaniu z 2021 r. 89% Ukraińców nie miało dzieci,

¹⁰ Ibidem.

¹¹ Анатолій Зимнін, *Довоєнні мігранти і біженці з України в Польщі: чим вони відрізняються та хто з них повернеться*, <https://www.eurointegration.com.ua/project/2021/workineu/article10.html> [dostęp: 7.11.2023].

¹² Ibidem.

¹³ Іван Мазурський, *Українська воєнна міграція на Вармії та Мазурах*, <https://nasze-slowo.pl/ukrayinska-voyenna-migracziya-na-varmiyi-ta-mazurah/> [dostęp: 23.07.2023].

a z badania z 2023 r. wynika, że 31% ukraińskich uchodźców przyjechało z jednym dzieckiem, 22% z dwójką i 13% z trójką dzieci¹⁴.

Eksperci zwracają uwagę na wyjątkowo szybkie tempo, w jakim ukraińscy uchodźcy adaptują się do nowego środowiska, znajdują zatrudnienie, wynajmują mieszkania oraz podejmują naukę w polskich placówkach edukacyjnych¹⁵.

Mój syn poszedł do szkoły. My z córką od razu przystąpiłyśmy do pracy. Córka jest specjalistką w dziale współpracy z międzynarodowymi firmami w banku. W tym samym czasie otworzyła tu swoją szkołę języka angielskiego. Ja prowadziłam warsztaty hafciarskie dla uchodźców i Polaków. W Olsztynie uczyłam uchodźców reprodukcować haftowane prace Izidory Kosacz (siostry Łesi Ukrainki) według jej projektów hafciarskich. Współczesne wersje haftowanych dzieł Izidory Kosacz, przechowywane w muzeach, prezentowaliśmy na wystawach w Latarni Katedry wstawianictwa Najświętszej Maryi Panny w Olsztynie

– wspomina Tetyana Vedmedyuk¹⁶.

Ukraińscy uchodźcy na świecie, stan na wrzesień 2024 r. Wskaźniki ilościowe

Według aktualnych danych Wysokiego Komisarza Narodów Zjednoczonych ds. Uchodźców liczbę ukraińskich uchodźców w Europie na dzień 16 września 2024 r. oszacowano na 6,218 mln, a ogólną liczbę na świecie na 6,78 mln. Krajem, w którym przebywa największa liczba ukraińskich uchodźców w UE i na świecie, są Niemcy – 1 122 330, co stanowi 27% ogólnej liczby beneficjentów UE. Na drugim miejscu po Niemczech pod względem liczby ukraińskich uchodźców jest Polska – 975,190, tj. 23,4%, oraz Czechy – 376 890, tj. 9,1%. Prawie połowę (45,1%) osób objętych ochroną

¹⁴ Анатолій Зимнін, *Довоєнні мігранти і біженці з України в Польщі: чим вони відрізняються та хто з них повернеться*, <https://www.eurointegration.com.ua/project/2021/workineu/article10.html> [dostęp: 7.11.2023].

¹⁵ В ООН назвали кількість українських біженців у Європі, <https://www.slovovidlo.ua/2023/01/05/novyna/suspilstvo/oon-nazvaly-kilkist-ukrayinskyx-bizhencziv-yevropi> [dostęp: 26.10.2023].

¹⁶ Wywiad z Tetyaną Vedmedyuk, zapisany 14.10.2023 r. Ankieterka – Tetiana Bakocka.

czasową w UE stanowią dorosłe kobiety, dzieci – prawie jedną trzecią (32,3%), natomiast dorośli mężczyźni – nieco ponad jedną piątą (22,6%) ogółu¹⁷.

Sytuacja uchodźczyń z Ukrainy w Polsce

Zgodnie z definicją zawartą w *Wielkim słowniku języka polskiego* Polskiej Akademii Nauk „uchodźczyni” to kobieta, która opuściła swój kraj w obawie przed prześladowaniami z przyczyn politycznych lub religijnych albo utratą życia lub zdrowia np. z powodu działań wojennych¹⁸. Sytuacja uchodźczyń z Ukrainy w Polsce jest ważnym problemem społecznym i humanitarnym. Spróbujmy określić główne aspekty sytuacji uchodźczyń z Ukrainy w Polsce.

1. Stan prawny i uprawnienia

Od pierwszych dni wojny Polska otworzyła swoje granice dla uchodźców ukraińskich i zapewniła im tymczasową ochronę. W Rzeczypospolitej Polskiej przyjęto ustawę dotyczącą obywateli Ukrainy, którzy przekroczyli granicę ukraińsko-polską po 24 lutego 2022 r. w związku z rosyjską agresją zbrojną. Osoby te były rejestrowane przez funkcjonariuszy Straży Granicznej w momencie przekroczenia granicy i uzyskiwały prawo do legalnego pobytu na terytorium Polski przez okres 18 miesięcy, a także do korzystania ze świadczeń przysługujących uchodźcom. Początkowo osoby, które opuściły Ukrainę przez terytorium Mołdawii lub innego państwa, a dopiero później przybyły do Polski, nie były objęte tymi uprawnieniami. Jednak już 26 lutego 2022 r. znowelizowano ustawę, rozszerzając zakres wsparcia, dzięki czemu każda osoba narodowości ukraińskiej zmuszona do opuszczenia swojego miejsca zamieszkania otrzymała prawo do pomocy materialnej, bezpłatnej opieki medycznej oraz dostępu do rynku pracy¹⁹.

¹⁷ Кількість біженців з України зі статусом тимчасового захисту в ЄС у серпні зросла майже на 40 тис. – Євростат, <https://interfax.com.ua/news/general/1020312.html> [dostęp: 14.10.2024].

¹⁸ *Wielki słownik języka polskiego*, <https://wsjp.pl/haslo/podglad/84378/uchodzyczyni> [dostęp: 9.07.2024].

¹⁹ *Все про допомогу Українцям в Польщі від 03/22: фінансова, грошова, соціальна, медична*, <https://ukraincydopracy.pl/uk/articles/read/vse-pro-dopomogu-ukraincjam-v>

Zgodnie z tzw. ustawą specjalną (ustawa z dnia 12 marca 2022 r. o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium Ukrainy) wszyscy Ukraińcy, którzy znaleźli się na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej w związku z wojną w Ukrainie, mają prawo do czasowej ochrony na terytorium kraju. Aby ją uzyskać, uchodźcy z Ukrainy muszą w ciągu maksymalnie 30 dni od przekroczenia granicy wystąpić do dowolnego organu miejskiego i wystąpić o nadanie numeru PESEL ze statusem UKR. Po jego otrzymaniu Ukrainiec może podróżować, prowadzić własną działalność gospodarczą i w pełni mieszkać w kraju²⁰. 30 kwietnia 2024 r. Rada Ministrów RP przyjęła projekt ustawy przewidującej przedłużenie tymczasowej ochrony uchodźców z Ukrainy do 30 września 2025 r.²¹

2. Możliwości i wyzwania związane z pracą

Zatrudnienie osoby posiadającej status UKR w polskim przedsiębiorstwie nie wymaga uzyskania żadnych dodatkowych zezwoleń na pracę. Wystarczająca jest jedynie wola obu stron – pracodawcy i pracownika. Pracodawca bierze na siebie obowiązek uwzględnienia wszystkich formalnych aspektów zatrudnienia. Obecnie na polskim rynku pracy dostępnych jest kilkaset tysięcy wolnych miejsc pracy. Znajomość języka polskiego nie jest warunkiem koniecznym do podjęcia zatrudnienia, choć bywa traktowana jako dodatkowy atut. Portal <https://ukraincydopracy.pl/uk/> oferuje szeroką sieć ofert polskiego rynku pracy. W zasobie zebrano wiele bezpłatnych ofert pracy dla uchodźców z Ukrainy.

Ponadto obywatel Ukrainy przebywający legalnie na terytorium RP może zarejestrować się w Urzędzie Pracy jako bezrobotny. Dotyczy to także obywateli Ukrainy w wieku emerytalnym, czyli mężczyzn w wieku 65 lat i kobiet w wieku 60 lat. Ukraińscy uchodźcy mogą otrzymać pomoc w znalezieniu zatrudnienia w wojewódzkich lub powiatowych urzędach pracy w formie doradztwa

-polshhi#p1 [dostęp: 4.11.2023].

²⁰ Закон про допомогу громадянам України, <https://ukraina.interwencjaprawna.pl/закон-про-допомогу-громадянам-україн/> [dostęp: 4.11.2023].

²¹ Польща продовжила тимчасовий захист для українців, але є зміни. Що відомо, <https://suspilne.media/735769-polsa-prodovzila-timcasovij-zahist-dla-ukrainciv-ale-e-zmini-so-vidomo/> [dostęp: 19.09.2024].

informacyjnego i pośrednictwa w znalezieniu pracy. Bezrobotni uchodźcy z Ukrainy, zarejestrowani w centrach zatrudnienia, mają również prawo do otrzymania pomocy finansowej²².

Możliwość legalnego pobytu czasowego, dostęp do rynku pracy bez konieczności uzyskiwania odrębnego zezwolenia, a także zapewnienie usług medycznych, pomocy społecznej oraz bezpłatnej edukacji dla dzieci znacząco ułatwiły proces integracji Ukrainek z polskim społeczeństwem. Wiele uchodźczyń z Ukrainy szybko znalazło zatrudnienie w Polsce, co było możliwe dzięki istniejącemu niedoborowi siły roboczej, szczególnie w takich sektorach jak produkcja, logistyka, usługi oraz rolnictwo. Pomimo tych korzystnych warunków uchodźczynie napotykają także na istotne wyzwania. Zatrudnienie kobiet z Ukrainy często ogranicza się do niskopłatnych stanowisk. Wiele z nich zmuszonych jest podejmować pracę nieadekwatną do ich wykształcenia i kwalifikacji zawodowych, co wynika głównie z bariery językowej oraz trudności związanych z uznawaniem zagranicznych dyplomów i kompetencji zawodowych.

Od pierwszych dni życia w Olsztynie zaczęłam szukać pracy. Bo zrozumiałam, że nie da się tu nie pracować. Przecież nie ma takiej pomocy społecznej dla uchodźców jak w innych krajach UE. Na Ukrainie pracowałam jako fryzjerka. A tutaj – na różnych stanowiskach pracy. Zajmowałam się kwiatami, starszymi ludźmi, sprzątałam na ulicy i w domach

– swoimi wspomnieniami dzieli się Diana Bojko²³.

Kiedy w marcu 2023 roku w Polsce zmniejszono finansowanie pro-ukraińskich projektów kulturalnych, podjęłam pracę jako sprzedawczyni w sklepie. Moja córka i ja poświęcałyśmy dużo czasu na działalność społeczną. Pomagałyśmy zakładać Związek Kobiet Ukrainy „Dwa Skrzydła”. Organizowałyśmy koncerty charytatywne i wystawy. Prace wyhaftowane przez uczestniczki moich kursów mistrzowskich sprzedawałyśmy na aukcjach. Zbierałyśmy pieniądze dla Sił Zbrojnych Ukrainy. Moja córka zimą dostarczyła i przekazała generator do szpitala w Kowlu

– wspomina Tetyana Vedmedyuk²⁴.

²² *Все про допомогу Українцям в Польщі від 03/22: фінансова, грошова, соціальна, медична*, <https://ukraincydopracy.pl/uk/articles/read/vse-pro-dopomogu-ukraincjam-v-polshhi#p1> [dostęp: 4.11.2023].

²³ Wywiad z Dianą Bojko, zapisany 7.10.2023 r. Ankieterka – Tetiana Bakocka.

²⁴ Wywiad z Tetyaną Vedmedyuk, zapisany 14.10.2023 r. Ankieterka – Tetiana Bakocka.

Jak wynika z badania przeprowadzonego wśród ukraińskich uchodźców w województwie warmińsko-mazurskim w listopadzie 2022 r., prawie połowa uchodźców wskazała, że charakteryzuje się przeciętnym poziomem zamożności. Oznacza to, że ich dochody wystarczają na zaspokojenie najbardziej podstawowych potrzeb. Prawie 40% respondentów stwierdziło, że musi dużo oszczędzać, a 6% wskazało, że żyje w biedzie.

Jeśli chodzi o sfery aktywności zawodowej kobiet z Ukrainy przed wybuchem wojny, ponad jedna trzecia respondentek deklarowała zatrudnienie w handlu i usługach. Kolejne grupy zawodowe to psychologowie i nauczyciele (16,3%), pracownicy techniczni (8,4%), ekonomiści (8,6%), emeryci (6,8%), pracownicy medyczni (6,3%), osoby wykonujące pracę fizyczną (4,9%) oraz prawnicy (2,1%). Po przybyciu do Polski niemal połowa ankietowanych kobiet znalazła zatrudnienie, jedna trzecia aktywnie poszukuje pracy, a pozostała część pozostaje bezrobotna i nie podejmuje prób znalezienia zatrudnienia. Wśród pracujących uchodźczyń można wyróżnić zawody takie jak: lekarze, psycholodzy, pielęgniarki, nauczyciele, przedszkolanki oraz opiekunowie osób chorych i starszych. Wśród osób nieaktywnych zawodowo dominującymi powodami pozostawania bez pracy są: choroba, niepełnosprawność oraz konieczność sprawowania opieki nad dziećmi²⁵.

Polska z dużym powodzeniem zatrudnia przymusowych imigrantów z Ukrainy. Potwierdzają to oficjalne dane: na koniec 2022 r. w polskim systemie ubezpieczeń społecznych (ZUS) zarejestrowanych było prawie 750 tys. obywateli Ukrainy, czyli o 19% więcej niż na koniec 2021 r. Ponad trzy czwarte obywateli Ukrainy mieszkających w Polsce deklaruje, że jest zatrudniona (78%)²⁶. Ważne jest to, że poprzez pracę uchodźczynie z Ukrainy integrują się z polskim środowiskiem.

Odsetek pracujących jest wyższy wśród migrantów (83%) niż wśród uchodźców (71%). Wysokie oczekiwania pracodawców (37%) i ograniczona mobilność (28%) to największe problemy, z jakimi borykają się Ukrainki w Polsce w poszukiwaniu pracy. Według Anatolija Zimnina około 31% uchodźców z Ukrainy znajduje pracę

²⁵ Іван Мазурський, *Українська воєнна міграція на Вармії та Мазурах*, <https://nasze-slowo.pl/ukrayinska-voyenna-migraciya-na-varmiyi-ta-mazurah/> [dostęp: 23.07.2023].

²⁶ Анатолій Зимнін, *Довоєнні мігранти і біженці з України в Польщі: чим вони відрізняються та хто з них повернеться*, <https://www.eurointegration.com.ua/project/2021/workineu/article10.html> [dostęp: 7.11.2023].

w Polsce samodzielnie, a mniej więcej tyle samo – z polecenia rodziny lub znajomych. To dwie najczęstsze drogi znalezienia pracy w Polsce dla obywateli Ukrainy²⁷.

Zdaniem dyrektora operacyjnego EWL Rafała Mroza ukraińskie uchodźczynie, nawet jeśli mają dzieci, charakteryzują się dużą mobilnością, co pozwala im szybko wejść na polski rynek pracy.

My, Polacy, nie jesteśmy tak mobilni jak Amerykanie. Pracujemy tam, gdzie mieszkamy, a nie mieszkamy tam, gdzie pracujemy. Ale uchodźcy ukraińscy zachowywali się bardziej jak Amerykanie. Mieśliśmy sytuacje, gdy ludzie w ciągu dwóch dni przenosili się z północy na południe kraju, jeśli otrzymali lepszą pracę.

Początkowo większość ukraińskich uchodźców przybywała do dużych miast, zamiast tego więcej było wolnych miejsc pracy w centrach powiatowych Polski, gdzie wiele przedsiębiorstw działa w wolnych strefach ekonomicznych. Uchodźcy nie byli tak przywiązani do miejsca, jak migranci z poprzedniej fali, więc byli skłonni do przeprowadzki, gdy tylko znaleźli lepsze warunki

– twierdzi Rafał Mróz²⁸.

W sumie z jednej strony sytuacja z zatrudnianiem uchodźców z Ukrainy w Polsce powoli się stabilizuje. Ukraińscy uchodźcy czują stabilność gospodarczą i bezpieczeństwo. Problemem pozostaje jednak to, że migranci wojenni często nie pracują zgodnie ze swoimi kwalifikacjami. Deklaruje to 51% ukraińskich uchodźców w latach 2022–2023²⁹.

3. Bariera językowa i integracja

Jednym z głównych problemów Ukrainek w Polsce pozostaje bariera językowa. Choć język polski jest bardzo podobny do ukraińskiego, jego nieznanomość utrudnia dostęp do pracy o wyższych kwalifikacjach, szkoleń i usług socjalnych. Wśród uchodźców wojennych tylko 14% mówi po polsku dobrze lub bardzo dobrze³⁰.

²⁷ Ibidem.

²⁸ Ibidem.

²⁹ Анатолій Зимнін, *Довоєнні мігранти і біженці з України в Польщі: чим вони відрізняються та хто з них повернеться*, <https://www.eurointegration.com.ua/project/2021/workineu/article10.html> [dostęp: 7.11.2023].

³⁰ Ibidem.

Ze swojej strony Polska aktywnie realizuje programy bezpłatnych kursów językowych dla uchodźców jednak nie każdy ma do nich dostęp lub wystarczająco dużo czasu, aby w nich uczestniczyć ze względu na pracę lub opiekę nad dziećmi.

4. Pomoc i wsparcie społeczne

Państwo polskie, we współpracy z organizacjami międzynarodowymi, udziela uchodźcom z Ukrainy szeroko zakrojonego wsparcia zarówno w wymiarze finansowym, jak i instytucjonalnym. Świadczenia te mają na celu ułatwienie integracji oraz zabezpieczenie podstawowych potrzeb bytowych osób przybyłych do Polski po 24 lutego 2022 r. w związku z agresją zbrojną Federacji Rosyjskiej na Ukrainę. Do podstawowych form pomocy należą świadczenia pieniężne, obejmujące jednorazowe zasiłki dla przesiedleńców oraz cykliczne wsparcie socjalne, takie jak: świadczenia rodzinne, świadczenie wychowawcze 800+ przyznawane na każde dziecko do ukończenia 18. roku życia, a także inne formy pomocy przewidziane w systemie wsparcia społecznego, w tym pomoc rzeczowa, interwencyjna i finansowa. Uchodźcy mogą również korzystać z programów takich jak „Dobry Start” (wsparcie dla dzieci rozpoczynających rok szkolny), rodzinny kapitał opiekuńczy oraz dofinansowanie opłat za pobyt dzieci w żłobkach. Zgodnie z obowiązującymi przepisami świadczenia te przysługują obywatelom Ukrainy oraz ich współmałżonkom – niezależnie od ich obywatelstwa – o ile legalnie przebywają na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej w wyniku wjazdu po 24 lutego 2022 r. Tymczasowi opiekunowie małoletnich również uprawnieni są do korzystania ze świadczeń przyznanych dzieciom. Wypłata świadczeń następuje na zasadach analogicznych do tych obowiązujących obywateli polskich, z uwzględnieniem specyfiki regulacji wynikających z tzw. ustawy specjalnej, regulującej status i prawa uchodźców wojennych z Ukrainy.

Wysokość pomocy udzielonej osobie objętej ochroną czasową zależy od jej dochodów. Jeżeli wysokość miesięcznego dochodu na osobę w rodzinie cudzoziemca objętego ochroną czasową przekracza 776 zł (osoba mieszkająca samotnie) lub 660 zł (osoba zamieszkująca z rodziną) na osobę, pomoc może być udzielona wyłącznie w zakresie zakwaterowania, nauki języka polskiego

i podstawowych materiałów niezbędnych do nauki tego języka oraz materiałów edukacyjnych dla dzieci. Obywatele Ukrainy, których pobyt zostanie uznany za legalny w związku z przekroczeniem granicy po 24 lutego 2022 r. (oraz ich małżonkowie, niezależnie od obywatelstwa) i którzy zostali wpisani do rejestru PESEL, mogą również otrzymać jednorazową pomoc finansową w wysokości 300 zł od osoby. Pomocą tą objęte są także osoby niepełnoletnie. Aby otrzymać te środki, należy złożyć wniosek w ośrodku pomocy społecznej właściwym dla miejsca zamieszkania uchodźcy³¹.

Województwo warmińsko-mazurskie to jeden z tych regionów, który aktywnie pomagał Ukrainie i uchodźcom wojennym od pierwszych dni pełnoskalowej wojny. Pierwsza pomoc nadeszła od zwykłych obywateli, którzy zorganizowali się, udali się na granicę, spotkali tam Ukraińców, rozdawali żywność, wodę, podstawowe artykuły pierwszej potrzeby, ubrania, zapewnili transport do Olsztyna lub innej zaludnionej miejscowości w województwie, powitali ich w domach, pomagali rozwiązywać różne problemy: umieszczali dzieci w przedszkolach i szkołach, zabierali do szpitali, kupowali lekarstwa itp. Po pewnym czasie państwo uregulowało wiele kwestii związanych z pomocą uchodźcom. Finansowanie zaczęły zapewniać instytucje polskie i międzynarodowe. W tym różne projekty, które przyczyniają się do integracji uchodźców.

Pod koniec lutego 2022 roku w sanktuarium Katedry Wstawienia Najświętszej Maryi Panny przy ulicy Lubelskiej 12 został otwarty Punkt Informacji Humanitarnej Parafii Greckokatolickiej w Olsztynie. Codziennie po pomoc przybywało tu od 100 do 500 uchodźców. Można było tu otrzymać jedzenie, środki higieniczne, ubrania, buty, zabawki, pieluchy, naczynia itp.

– wspomina Tetiana Bakocka, uchodźczyni z Mikołajowa³².

Mieszkania

Polska zorganizowała tymczasowe lokale mieszkaniowe, ale większość uchodźców mieszkała u polskich rodzin lub wynajmowała mieszkania. Krzysztof Kuryata, dyrektor Departamentu Bezpieczeństwa i Zarządzania Kryzysowego Warmińsko-Mazurskiej

³¹ Закон про допомогу громадянам України, <https://ukraina.interwencjaprawna.pl/закон-про-допомогу-громадянам-україн/> [dostęp: 4.11.2023].

³² Wywiad z Tetianą Bakocką, zapisany 13.10.2022 r. Ankieterka – Olga Morozowa.

Administracji Państwowej, powiedział, że w pierwszych miesiącach po rozpoczęciu wojny pełnoskalowej do województwa przybyło około 10 tysięcy uchodźców. Wszystkim zapewniono mieszkanie. Osiedlano ich głównie w schroniskach, ośrodkach wypoczynkowych, internatach. Część później wróciła do domu, część znalazła pracę i przeprowadziła się do wynajętych mieszkań. Pod opieką administracji państwowej pozostawały jedynie osoby bardzo trudne do aktywizacji. Przesiedlono ich tak, aby w jednym pomieszczeniu mieszkało nie więcej niż cztery do pięciu osób. Z płacenia za mieszkanie zwolniono ponad 91% uchodźców³³. Jednakże w związku z przedłużającym się charakterem konfliktu zbrojnego dostępne zasoby pomocy zaczęły ulegać stopniowemu wyczerpaniu. W konsekwencji część uchodźczyń znalazła się w szczególnie trudnej sytuacji życiowej, napotykając poważne trudności w znalezieniu stałego miejsca zamieszkania oraz uzyskaniu wystarczającego wsparcia finansowego.

Mąż znalazł dla mnie schronienie w domu w Krakowie. Mieszkali tam Ukraińcy, którzy od dawna pracowali zarobkowo w Polsce. Zatrzymałam się tam na 2 tygodnie, później właściciel tego domu go sprzedał. Poinformowano nas, że musimy szybko wyjechać.

Byłam zdesperowana, bo za miesiąc miałam rodzić. Znalezienie nowego domu w Krakowie nie jest łatwe, przyjechałam za późno. Polska była pełna uchodźców. Mieszkania nie było ani darmowego, ani płatnego. Po prostu go nie było.

Nie miałam czasu wracać na Ukrainę, żeby czegoś tam szukać, bo termin już minął.

Za pośrednictwem portali społecznościowych trafiłam na informację o punkcie pomocy dla uchodźców ukraińskich w Krakowie (ul. Radziwiłłowska 3). Zadzwoiłam tam. A dzień później znaleźli mi schronienie u polskiej rodziny

– swoimi wspomnieniami podzieliła się Olena Szypotiłowa z Odessy³⁴.

³³ Степан Мірус, *Інтеграція, а не асиміляція для біженців*, <https://nasze-slowo.pl/integracja-a-ne-asymilacziya-dlya-bizhencziv/> [dostęp: 30.07.2023].

³⁴ Wywiad z Oleną Szypotiłową, zapisany 17.04.2023 r. Ankieterka – Olga Morozowa.

Pomoc medyczna

Ważnym rodzajem pomocy humanitarnej jest świadczenie usług medycznych. Narodowy Fundusz Zdrowia zatwierdził możliwość korzystania z bezpłatnej opieki medycznej dla uchodźców ukraińskich od 24 lutego 2022 r. Zgodnie z przepisami Dyrektywy o ochronie tymczasowej uchodźcy z Ukrainy otrzymali prawo do świadczeń medycznych. Pomoc udzielana jest na warunkach i w zakresie, w jakim osoby objęte obowiązkowym lub dobrowolnym ubezpieczeniem zdrowotnym są uprawnione do świadczeń zgodnie z ustawą z dnia 27 sierpnia 2004 r. o orzeczeniach lekarskich finansowanych z budżetu państwa, z wyjątkiem leczenia sanatoryjnego lub sanatoryjnej rehabilitacji uzdrowiskowej. Oznacza to, że uchodźcy ukraińscy otrzymali możliwość korzystania z usług lekarzy rodzinnych w przychodniach, lekarzy specjalistów, szpitali, dofinansowania kosztów leków itp. w niemal takiej samej wysokości, jak obywatele polscy objęci ubezpieczeniem Narodowego Funduszu Zdrowia.

Polska zapewnia osobom objętym ochroną czasową pomoc medyczną co najmniej w zakresie leczenia poważnych chorób oraz w sytuacjach nagłych. Zgodnie z polskim ustawodawstwem osoba korzystająca z ochrony czasowej może uzyskać zaświadczenie Urzędu do Spraw Cudzoziemców, na podstawie którego może ubiegać się o pomoc medyczną³⁵. Uchodźcy z Ukrainy w Polsce mogą korzystać bezpłatnie z następujących usług:

- podstawowa opieka medyczna,
- leczenie w warunkach ambulatoryjnych,
- leczenie szpitalne,
- rehabilitacja (z wyjątkiem kurortów),
- leczenie psychiatryczne,
- badania laboratoryjne i diagnostyczne zlecone przez lekarza,
- usługi stomatologiczne.

Oprócz tego uchodźcy mogą otrzymać zwrot kosztów zakupu leków, które zostały zakupione na receptę lekarską. Osoby, które przyjechały z Ukrainy po 24 lutego 2022 r. i posiadają receptę z pieczęcią, otrzymują zniżkę apteczną. Ukraińcom zapewnia się

³⁵ Ibidem.

także możliwość zaszczepienia się przeciwko COVID-19. Aby zapisać się na szczepienie, należy skontaktować się z lekarzem poprzez aplikację mobilną gabinet.gov.pl.

Po otrzymaniu osobistego kodu PESEL obywatel Ukrainy posiadający status uchodźcy będzie mógł prowadzić indywidualne konto pacjenta – IKP. Dostęp do aplikacji Ministerstwa Zdrowia odbywa się za pośrednictwem serwisu pacjent.gov.pl. Platforma pozwala na zdalne otrzymanie elektronicznych recept na leki, skierowań do lekarzy, wyników badań w kierunku COVID-19, a także zapoznanie się z informacjami o szczepieniach i zwolnieniach lekarskich³⁶.

Inne rodzaje pomocy

Oprócz podstawowych form pomocy humanitarnej obywatele Ukrainy mogą korzystać również z dodatkowego wsparcia o charakterze psychologicznym, prawnym, informacyjnym oraz doradczym. Uchodźcy uzyskali ponadto możliwość bezpłatnego uczestnictwa w wybranych wydarzeniach kulturalnych, co stanowi element integracji społeczno-kulturowej. Polski rząd wyraził również zainteresowanie wspieraniem rozwoju kultury ukraińskiej w warunkach migracji przymusowej. W tym celu przewidziano środki z Funduszu Pomocowego na rzecz ochrony materialnego i niematerialnego dziedzictwa kulturowego Ukrainy, co ma na celu zarówno jego zachowanie, jak i promocję w przestrzeni międzynarodowej. Podstawowe informacje na temat innych rodzajów pomocy dla obywateli Ukrainy można znaleźć także na portalu polskiego rządu gov.ua³⁷.

Pomoc humanitarna dla obywateli Ukrainy nie ogranicza się wyłącznie do działań podejmowanych przez państwo. Znaczącą rolę w tym zakresie odgrywają również organizacje pozarządowe, w tym polskie fundacje, takie jak Fundacja „Wolność i Demokracja”. Szczególnym przedmiotem zainteresowania fundacji są osoby pochodzenia polskiego przybywające z Ukrainy. Fundacja prowadzi wieloaspektowe działania pomocowe, obejmujące wsparcie

³⁶ *Все про допомогу Українцям в Польщі від 03/22: фінансова, грошова, соціальна, медична*, <https://ukraincydopracy.pl/uk/articles/read/vse-pro-dopomogu-ukraincjam-v-polshhi#p1> [dostęp: 4.11.2023].

³⁷ Strona dla obywateli z Ukrainy, <https://www.gov.pl/web/ua> [dostęp: 4.11.2023].

finansowe, medyczne, prawne, psychologiczne oraz informacyjne. Organizowane są również bezpłatne kursy języka polskiego, których celem jest ułatwienie integracji oraz zwiększenie szans na rynku pracy. Ponadto fundacja udziela pomocy w dostępie do literatury edukacyjnej w języku polskim, wspiera proces poszukiwania zakwaterowania, inicjuje wydarzenia kulturalne, a także wspomaga działalność ośrodków kulturalno-oświatowych przeznaczonych dla społeczności ukraińskiej³⁸.

Pomoc dla ukraińskich uchodźców w Polsce okazują także takie organizacje, jak „Caritas”, „Caritas Polska” i inne. Dzięki nim Ukraińcy otrzymują pomoc materialną, odzież, możliwości nauki, bezpłatną pomoc prawną i psychologiczną oraz środki na rozwój kulturalny. Od początku pełnoskalowej rosyjskiej inwazji na Ukrainę Caritas Polska i Caritas otworzyły 32 ośrodki pomocy migrantom i uchodźcom. Zapewniają one uchodźcom pomoc socjalną i psychologiczną, kursy języka polskiego, ośrodek zatrudnienia, pomoc prawną, pomoc tłumacza przysięgłego itp. Ośrodki udzieliły pomocy 180 tys. Ukraińców. Łącznie różnego rodzaju pomoc otrzymało około 2 mln osób. Łączna kwota pomocy humanitarnej „Caritas” dla Ukraińców w Polsce wyniosła 337 mln zł³⁹.

5. Stan psychiczny i adaptacja społeczna

Wojna i przymusowa migracja spowodowały ogromny stres i traumę dla wielu uchodźczyń. Uchodźczynie z Ukrainy spotykają się z różnymi problemami, z których dwa wydają się najpoważniejsze:

- trauma psychiczna i depresja na skutek doświadczonej przemocy, utraty bliskich lub domów, długotrwałego pobytu w stanie niepewności.

Nie mam dokąd wrócić. W Mikołajowie nie zaznam ani spokoju, ani pracy. Od ponad roku pracuję jako opiekunka w Olsztynie. Opiekuję się osobami starszymi. Dla mnie każdy ruch to ogromny stres. Ukraińcom bardzo trudno jest znaleźć w Olsztynie nowe mieszkanie. Wszystkim, którym się to udało, pomogli Polacy, z którymi współpracujemy. ... W odpowiedzi na pytanie, dlaczego uchodźcy nadal

³⁸ Strona oficjalna Fundacji „Wolność i Demokracja”, <https://wid.org.pl> [dostęp: 4.11.2023].

³⁹ Działania Caritas dla Ukrainy od 24 lutego 2022 do lutego 2023 r., <https://caritas.pl/ukraina/> [dostęp: 4.11.2023].

nie wracają do domu, skoro ich dom nie jest okupowany, pokazuję w telefonie zdjęcia mojego domu pod ostrzałem. Budynek ma dziewięć pięter i dziesięć wejść, gdzie nie ma wody. Jak można korzystać z toalety? W kwietniu dwa tysiące dwudziestego drugiego roku Rosjanie specjalnie zniszczyli wodociąg. Od tego czasu Mikołajów pozostaje bez wody. A jak ogrzać zimą trzypokojowe mieszkanie bez okien? Czy jest sens remontować, skoro Rosjanie nadal ostrzeliwiają miasto i region, a ludność cywilna wciąż ginie?

– mówi 50-letnia Oksana Raufi z Mikołajowa⁴⁰.

- izolacja społeczna.

Pomimo ciepłego przyjęcia w Polsce wiele kobiet ma trudności z przystosowaniem się do nowego środowiska, szczególnie te osoby, które nie mają wsparcia rodziny i przyjaciół. Aby rozwiązać te problemy, organizowane są specjalne programy wsparcia psychologicznego, ale ich dostępność zależy od regionu i możliwości.

6. Rola organizacji międzynarodowych i ruchów wolontariackich

Organizacje międzynarodowe, takie jak ONZ, UNICEF, Czerwony Krzyż, a także polskie i ukraińskie inicjatywy wolontariackie, odgrywają kluczową rolę we wspieraniu uchodźczyń. Organizacje zapewniają:

- pomoc humanitarną obejmującą żywność, odzież, środki higieniczne,
- programy edukacyjno-językowe i szkolenia w zakresie doskonalenia zawodowego,
- wsparcie dla matek z małymi dziećmi, obejmujące przedszkola, grupy psychologiczne i inne usługi.

Na szczęście dla nas korporacja Tegola, w której pracował mój mąż, udzieliła nam schronienia w Polsce. Tu pracownicy Tegola Polonia serdecznie przyjmowali kobiety i dzieci pracowników ukraińskiej firmy. Szesnastego marca dwa tysiące dwudziestego drugiego roku wraz z dziewczynami przekroczyliśmy granicę z Polską i jak tysiące

⁴⁰ Тетяна Бакоцька, „У мене немає сил знову починати все спочатку”, <https://www.sestry.eu/statti/u-mene-nemaie-sil-znovu-pochinati-vse-spochatku> [dostęp: 30.10.2023].

uchodźców i dzieci znalazłyśmy się w nowej rzeczywistości, do której każda rodzina była zmuszona dostosować się i przystosować

– wspomina 39-letnia Kateryna z Kijowa⁴¹.

W Olsztynie od początku pełnoskalowej wojny ukraińskim uchodźcom pomagają pracownicy Federacji Organizacji Społecznych FOS. Na przykład, kiedy mój mąż zginął na wojnie, Andrzej Kędziński, psycholog z Federacji FOS, pomógł nam przetrwać ten smutek. Dzięki projektowi kulturalno-edukacyjnemu „Cafe Ukraina” w maju wzięliśmy z synem udział w bezpłatnych kursach języka polskiego. Na początku wakacji nauczycielka języka polskiego Monika Hausman-Pniewska zapytała, czy ja chciałabym pracować jako koordynatorka nowego projektu pomocy ukraińskim uchodźcom. We wrześniu, kiedy pracownicy Federacji FOS rozpoczęli realizację Programu Integracji Społecznej Uchodźców Ukraińskich, ponownie zaproponowano mi tą pracę. Cóрка, która miała tylko rok, otrzymała możliwość bezpłatnego przebywania w „Klubiku dla dzieci”, który został otwarty w ramach Programu. To jeden z najbardziej kompleksowych projektów wsparcia Ukraińców w Polsce. Pomoc została udzielana w różnych obszarach: zatrudnienia, poszukiwania mieszkania, konsultacji specjalistycznych (prawnik, doradca biznesowy, psycholog, tłumacz, dietetyk itp.), kursów języka polskiego, szkoleń i kursów, które pomogą zdobyć kompetencje niezbędne do zatrudnienia. Dla dzieci – zajęcia grupowe z animatorami, wydarzenia kulturalne i rozrywkowe. Program finansowany jest ze środków Funduszu Pracy. Dla mnie Federacja FOS to jakby Polska w miniaturze. Nie mając krewnych ani przyjaciół w tym kraju, nie znając języka, moje dzieci i ja ani razu nie uważałyśmy się za bezdomnych uchodźców. Od pierwszych dni marca aż do teraz czujemy to potężne wsparcie. Jesteśmy naprawdę nieskończenie wdzięczni, że czujemy się jak w domu

– mówi 39-letnia Tetiana Bakočka z obwodu mikołajowskiego⁴².

7. Zagrożenia i wyzwania dla uchodźczyń

Niestety wojna i przymusowa migracja czynią kobiety bardziej podatnymi na wyzysk i niebezpieczeństwa. W niektórych

⁴¹ Wywiad z Kateryną z Kijowa, zapisany 28.10.2022 r. Ankieterka – Olga Morozowa.

⁴² Wywiad z Tetianą Bakočką, zapisany 13.10.2022 r. Ankieterka – Olga Morozowa.

przypadkach uchodźczynie mogą stać się ofiarami grup przestępczych, które wykorzystują ich bezbronność, aby werbować je do sieci zajmujących się wyzyskiem seksualnym. Kobiety znajdujące się w trudnej sytuacji mogą spotkać się z przemocą w swoich nowych rodzinach lub społecznościach.

Ogólna ocena sytuacji życiowej uchodźców z Ukrainy na emigracji w Polsce

Generalnie na pytanie, jak uchodźcy ukraińscy czują się w Polsce, można spróbować odpowiedzieć na przykładzie Warmii i Mazur. Połowa ankietowanych ukraińskich uchodźców w regionie odpowiedziała, że ich życie jest „dobre”, jedna piąta stwierdziła, że jest „bardzo dobre”, a jedna trzecia – „trudno powiedzieć”. Żaden z respondentów nie wskazał, że jego życie jest złe. Jeśli chodzi o problemy, z którymi borykają się respondenci, to są to problemy: finansowe (21,3%), językowe (19,6%), zdrowotne (15,3%), psychologiczne (10,2%), zawodowe (9,2%), mieszkaniowe (6,8%), edukacyjne (3,4%), żywnościowe (3,1%), rodzinne (2,9%), inne (0,7%). 7,5% respondentów stwierdziło, że nie ma żadnych problemów⁴³.

Uchodźcy z Ukrainy przebywający na Warmii i Mazurach ocenili krytycznie niektóre aspekty swojego funkcjonowania na emigracji. Negatywne oceny dotyczyły przede wszystkim pracy służby zdrowia (18,1%), dostępu do rynku pracy (13,3%) oraz warunków zamieszkania (16,3%). Pomoc udzielana przez rząd uchodźcom została oceniona jako „bardzo dobra” przez 21% respondentów, „raczej dobra” przez 52%, natomiast 26% osób zadeklarowało, że trudno im było wyrazić jednoznaczną opinię na ten temat. W ocenie pomocy ze strony organizacji charytatywnych respondenci wykazali się dużą krytycznością wobec działań związanych z zatrudnieniem, dostępem do usług medycznych oraz pomocą materialną. Jednocześnie pozytywnie oceniono działalność tych organizacji w zakresie organizowania kursów języka polskiego oraz wsparcia finansowego. Poziom życia ukraińskich uchodźców w Polsce znajduje odzwierciedlenie także w ich planach na przyszłość. Na pytanie o zamiary dotyczące miejsca pobytu w kolejnym roku niemal 25% respondentów zadeklarowało

⁴³ Іван Мазурський, *Українська воєнна міграція на Вармії та Мазурах*, <https://nasze-slowo.pl/ukrayinska-voyenna-migracziya-na-varmiyi-ta-mazurah/> [dostęp: 23.07.2023].

chęć pozostania w Polsce, około 40% nie podjęło jeszcze decyzji, a nieco ponad 30% wskazało zamiar powrotu na Ukrainę⁴⁴.

Przyczyny powrotu ukraińskich uchodźców na Ukrainę Warunki mieszkaniowe

„Bałam się, że kiedy mnie i moje małe dzieci zostaną eksmitowane ze schroniska, nie będę mogła znaleźć nowego domu. Byłam w rozpacz” – tłumaczy Diana Bojko, 26 lat, miasto Kupiańsk, obwód charkowski. I dalej dodaje:

W Olsztynie zakwaterowano nas w największym w mieście tymczasowym schronisku dla uchodźców „Bratniak”. Mieszkało tam siedemset osób. We wrześniu dwa tysiące dwudziestym trzecim roku zostało nas sto sześćdziesiąt. Za darmo mogły tu mieszkać osoby niepełnosprawne i matki dzieci do trzynastu lat, a także osoby o niskich zarobkach. Od sierpnia dwa tysiące dwudziestego trzeciego roku osoby pracujące płaciły za miejsce tysiąc dwieście trzydzieści zł miesięcznie. Było to jedyne schronisko dla Ukraińców w Olsztynie, które działało do listopada dwa tysiące dwudziestego trzeciego roku. W okresie od marca do lipca dwa tysiące dwudziestego trzeciego roku uchodźcy byli eksmitowani z innych schronisk⁴⁵.

Kobieta zauważa, że:

właściciele mieszkań nie chcą wynajmować mieszkań uchodźcom, którzy mają małe dzieci. Dlatego, aby nie wylądować na ulicy, nie widziałam innego sposobu rozwiązania tego problemu, jak tylko powrót na Ukrainę. Chociaż rozumiałam, że w domu jest bardzo niebezpiecznie. Ale z powodu desperacji, chronicznego stresu i zmęczenia podjęłam tę decyzję⁴⁶.

Pogarszająca się sytuacja materialna

Anna Kuczeruk, 40 lat, Kijów:

Pieniądze, które tu zarabiam, wystarczą nam tylko na jedzenie. Poza zasiłkiem na dziecko 500+ nie otrzymujemy żadnej pomocy dla

⁴⁴ Ibidem.

⁴⁵ Wywiad z Dianą Bojko, zapisany 7.10.2023 r. Ankieterka – Tetiana Bakočka.

⁴⁶ Ibidem.

uchodźców. W Olsztynie zamknięto punkty pomocy dla uchodźców przy Czerwonym Krzyżu i Kościele Greckokatolickim. Dawniej raz w tygodniu tam dostarczano produkty. Nie udało mi się zarejestrować w żadnym regionalnym programie pomocy uchodźcom. Nie ma miejsc. Jediną organizacją, która od czasu do czasu nam pomaga, jest Caritas⁴⁷.

Względy patriotyczne

Tetyana Vedmedyuk, 44 lata, miasto Kowel, obwód wołyński:

Aspekt materialny dla mojej rodziny nie jest głównym motywem powrotu do domu, ponieważ za wynajem mieszkania płaciłyśmy poniżej ceny rynkowej. Właściciele apartamentów chcieli w ten sposób okazać swoją solidarność z Ukrainą. Razem z dziećmi postanowiłyśmy wrócić do domu ze względów patriotycznych, ponieważ w naszym rodzinnym mieście będziemy mogły zrobić więcej pożytecznych rzeczy dla rozwoju i odbudowy naszego kraju. Moja córka otworzyła kolejną szkołę języka angielskiego w Kowlu. Chce uczyć dzieci na Ukrainie. Dlatego w październiku wróciłyśmy do Kowla, aby realizować u siebie nowe projekty patriotyczne⁴⁸.

Pogarszający się stosunek do uchodźców

Anastasia Masyakina, 37 lat, Mikołajów, obwód mikołajowski:

Coraz częściej doświadczałam przejawów uprzedzeń wobec uchodźców. To główny powód, dla którego zdecydowałam się na powrót na Ukrainę w październiku. Nie rozumiem, dlaczego zarzuca się nam, że tak długo przyjechaliśmy do Polski? Czy to naprawdę dzięki naszej obecności tutaj ceny poszły w górę? Czy zabraliśmy komukolwiek świadczenia socjalne i pracę? Takie przejawy nieuprzejmości obserwowałam na placu zabaw, w autobusie czy w kolejce w supermarkecie. To jest bardzo nieprzyjemne. Czemu jesteśmy winni? W tym, że uciekliśmy przed ostrzałem, aby ratować życie dzieci? Nigdy nie chcieliśmy wyjeżdżać. Rosjanie wyrzucili nas z Ukrainy. Wszystko zostało nam niesprawiedliwie okradzione: dom, poczucie bezpieczeństwa, spokój, zdrowie, najbliżsi. A może jesteśmy winni

⁴⁷ Wywiad z Anną Kuczeruk, zapisany 5.10.2023 r. Ankieterka – Tetiana Bakočka.

⁴⁸ Wywiad z Tetyaną Vedmedyuk, zapisany 14.10.2023 r. Ankieterka – Tetiana Bakočka.

za to, że nie potrafiliśmy jak Polacy uciec z piekła totalitarnego reżimu, że nie potrafimy znaleźć się pod ochroną NATO? Tak, nie zmogliśmy. A teraz za wolność trzeba płacić krwią⁴⁹.

Tęsknota za domem

Anna Kuczeruk, 40 lat, Kijów:

Syn codziennie mi powtarzał: Ja chcę wrócić do domu. Wiem, że tam nas będą ostrzeliwać. Że zimą nie będzie światła i będzie nam zimno. Będzie jednak możliwość rozbicia namiotu w mieszkaniu i przenocowania w śpiworach, żeby się ogrzać. W domu zawsze jest dobrze. Cóрка wspierała go. Mówi, że Kijów jest już bezpieczniejszy, niż był, ponieważ zainstalowali systemy obrony przeciwlotniczej. Dlatego postanowiliśmy wrócić do Kijowa w październiku⁵⁰.

To oczywiście tylko wybrane powody, dla których ukraińscy uchodźcy opuszczają Polskę. Dodatkowymi czynnikami zachęcającymi ich do powrotu do domu jest przekonanie, że Ukraina przystąpi do UE (57%) i NATO (47%), będą wprowadzane reformy, podwyżki wynagrodzeń (54%) oraz chęć połączenia się z rodziną, która pozostała w Ukrainie (48%)⁵¹.

„Dziękuję za dach nad głową” – mówi 55-letnia Walentyna Bugajenko z obwodu odeskiego. Pomimo tego, że znaczna część ukraińskich uchodźców wróciła na Ukrainę lub zmieniła kraj zamieszkania, większość z nich nadal pozostaje w Polsce. Walentyna Bugajenko wyjaśnia:

Nie mam wyboru. Dziękuję za dach nad głową i za to, że jest gdzie przenocować. Dziękuję za możliwość pracy i pomocy moim dzieciom, które obecnie są bezrobotne i żyją pod ostrzałem. Za każdym razem, gdy wysyłam im paczkę, czuję się, jakbym wysyłała część swojej duszy. Przede wszystkim chcę być blisko swoich dzieci, widzieć jak dorastają moje wnuki. Mam nadzieję, że dożyję dnia, w którym na mojej rodzinnej Ukrainie będzie bezpiecznie. Bo największym szczęściem jest żyć w spokojnych czasach w domu⁵².

⁴⁹ Wywiad z Anastazją Masiakina, zapisany 17.10.2023 r. Ankieterka – Tetiana Bakočka.

⁵⁰ Wywiad z Anną Kuczeruk, zapisany 5.10.2023 r. Ankieterka – Tetiana Bakočka.

⁵¹ Анатолій Зимнін. Довоєнні мігранти і біженці з України в Польщі: чим вони відрізняються та хто з них повернеться, <https://www.eurointegration.com.ua/project/2021/workineu/article10.html> [dostęp: 7.11.2023].

⁵² Wywiad z Walentyną Bugajenko, zapisany 15.10.2023 r. Ankieterka – Tetiana Bakočka.

Wnioski

Podsumowując, należy zauważyć, że Ukrainki – uchodźczynie wojenne – stanowią najliczniejszą i jednocześnie jedną z najbardziej aktywnych grup wśród uchodźców z Ukrainy przebywających w Polsce. Dzięki wsparciu polskich władz, organizacji międzynarodowych oraz wolontariuszy kobiety te nie tylko znalazły tymczasowe schronienie i możliwości rozwoju, lecz również aktywnie integrują się z polskim społeczeństwem. Jednocześnie sytuacja uchodźczyń z Ukrainy w Polsce jest złożona i wieloaspektowa. Pomimo otrzymanego wsparcia, które pozwoliło na kontynuację rozwoju ukraińskiej kultury, oświaty i nauki na emigracji, pozostaje wiele wyzwań. Należą do nich problemy związane z zatrudnieniem, kwestiami mieszkaniowymi, stabilnością życiową, zdrowiem psychicznym, rozłąką z rodziną oraz warunkami codziennego życia, które wymagają dalszych działań i rozwiązań. Mimo tych trudności znacząca część ukraińskich uchodźczyń wiąże swoją przyszłość z Polską. Ogólną ocenę sytuacji ukraińskich uchodźczyń w Polsce można uznać za pozytywną, co stanowi solidną podstawę do dalszego rozwoju stosunków polsko-ukraińskich. Można zatem przypuszczać, że liczba osób decydujących się na powrót na Ukrainę będzie nie tylko odwrotnie proporcjonalna do czasu trwania konfliktu, lecz również uzależniona od tempa integracji Ukrainy ze strukturami euroatlantyckimi.

Bibliografia

Źródła

Закон про допомогу громадянам України, <https://ukraina.interwencjaprawna.pl/закон-про-допомогу-громадянам-україн/> [dostęp: 4.11.2023].

Źródła prasowe

Бакоцька, Тетяна. *У мене немає сил знову починати все спочатку*, <https://www.sestry.eu/statti/u-mene-nemaie-sil-z-novu-pochinati-vse-spochatku> [dostęp: 30.10.2023].

Słowniki

Wielki słownik języka polskiego, <https://wsjp.pl/haslo/podglad/84378/uchodzczyni> [dostęp: 9.07.2024].

Wywiady

Interview with Elżbieta Kwiecińska | “I hope that Ukrainians will encourage new voices in Poland” (November, 2022), https://ukrainian-studies.ca/2022/11/23/interview-with-elzbieta-kwiecinska-i-hope-that-ukrainians-will-encourage-new-voices-in-poland/?fbclid=IwAR0-zGJ_k0jIhjzcsBPhwYnx9fj-FwgOSpmrPfODWGHYc-4fFkrrIMaXqbuI [dostęp: 5.05.2023].

Wywiad z Anastazją Masiakina, zapisany 17.10.2023 r. Ankieterka – Tetiana Bakočka.

Wywiad z Anną Kuczeruk, zapisany 5.10.2023 r. Ankieterka – Tetiana Bakočka.

Wywiad z Dianą Bojko, zapisany 7.10.2023 r. Ankieterka – Tetiana Bakočka.

Wywiad z Kateryną z Kijowa, zapisany 28.10.2022 r. Ankieterka – Olga Morozowa.

Wywiad z Oleną Szypotilową, zapisany 17.04.2023 r. Ankieterka – Olga Morozowa.

Wywiad z Tetianą Bakočką, zapisany 13.10.2022 r. Ankieterka – Olga Morozowa.

Wywiad z Tetyaną Vedmedyuk, zapisany 14.10.2023 r. Ankieterka – Tetiana Bakočka.

Wywiad z Walentyną Buhajenko, zapisany 15.10.2023 r. Ankieterka – Tetiana Bakočka.

Strony oficjalne instytucji

Strona oficjalna dla obywateli z Ukrainy, <https://www.gov.pl/web/ua> [dostęp: 4.11.2023].

Strona oficjalna Fundacji „Wolność i Demokracja”, <https://wid.org.pl> [dostęp: 4.11.2023].

Działania Caritas dla Ukrainy od 24 lutego 2022 do lutego 2023, <https://caritas.pl/ukraina/> [dostęp: 4.11.2023].

Opracowania

Литвин, Микола і Любомир Хахула. “Особливості військово-політичної співпраці України і Польщі у період розгортання повномасштабної російської агресії”, w: Stanisław Stępień (red.), *Wojna na Ukrainie a polsko-ukraińskie partnerstwo strategiczne. Analizy – refleksje – kalendarium*, (Warszawa-Przemyśl: Fundacja Wolność i Demokracja, 2023).

Publikacje internetowe

В ООН назвали кількість українських біженців у Європі, <https://www.slovoidilo.ua/2023/01/05/novyna/suspilstvo/oon-nazvaly-kilkist-ukrayinskykh-bizhencziv-yevropi> [dostęp: 26.10.2023].

Все про допомогу Українцям в Польщі від 03/22: фінансова, грошова, соціальна, медична, <https://ukraincydopracy.pl/uk/articles/read/vse-pro-dopomogu-ukraincjam-v-polshhi#p1> [dostęp: 4.11.2023].

Гаррісон, Лізз, Дмитро Кондратенко і Катерина Коренькова. *Шляхи підтримки та посилення місцевої гуманітарної діяльності в Україні: Аналітична студія. Ініційовано Комітетом з надзвичайних ситуацій (DEC) для збору інформацій з фокусом на Україні. 2022*, <https://www.dec.org.uk/sites/default/files/media/document/2023-01/DEC%20Ukraine%20Appeal%20localisation%20scoping%20paper%20UKR.pdf> [dostęp: 26.10.2023].

Зимнін, Анатолій. *Довоєнні мігранти і біженці з України в Польщі: чим вони відрізняються та хто з них повернеться*, <https://www.eurointegration.com.ua/project/2021/workineu/article10.html> [dostęp: 7.11.2023].

Кількість українців та їх міграція за кордон через війну, <https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/3732355-kilkist-ukrainciv-ta-ih-migracia-za-kordon-cerez-vijnu.html> [dostęp: 1.11.2023].

Мазурський, Іван. *Українська воєнна міграція на Вармії та Мазурах*, <https://nasze-slowo.pl/ukrayinska-voyenna-migracziya-na-varmiyi-ta-mazurah/> [dostęp: 23.07.2023].

Мірус, Іван. *Інтеграція, а не асиміляція для біженців*, <https://nasze-slowo.pl/integracziya-a-ne-asymilyacziya-dlya-bizhencziv/> [dostęp: 30.07.2023].

Кількість біженців з України зі статусом тимчасового захисту в ЄС у серпні зросла майже на 40 тис, Євростат, <https://interfax.com.ua/news/general/1020312.html> [dostęp: 14.10.2024].

Кількість українців, які виїхали до Польщі перевищила 5 мільйонів осіб, <https://visitukraine.today/uk/blog/727/the-number-of-ukrainians-who-left-for-poland-exceeded-5-million-people> [dostęp: 1.11.2023].

Мільйони українців втекли від війни до Польщі. Де вони працюють? Скільки заробляють і витрачають?, <https://forbes.ua/money/milyoni-ukraintsiv-vtekli-vid-viyni-do-polshchi-de-voni-pratsyuyut-skilki-zaroblyayut-ta-vitrachayut-25012023-11318> [dostęp: 4.11.2023].

Німеччина випередила Польщу за кількістю біженців з України, – ООН, https://lb.ua/world/2023/06/21/561592_nimechchina_viperedila_polshchu.html#:~:text=На%20третьому%20місці%20%2D%20Чехія.&text=Кількість%20біженців%20з%20України%20станом,%2D%20992%2C7%20тис [dostęp: 1.11.2023].

Польща продовжила тимчасовий захист для українців, але є зміни. Що відомо, <https://suspilne.media/735769-polsa-prodovzila-timcasovij-zahist-dla-ukrainciv-ale-e-zmini-so-vidomo/> [dostęp: 19.09.2024].